

NARODNOSTI SLOVENIJE – SPREMINJANJE ETNIČNE PODOBE V SREDNJI EVROPI

Anton Gosar*

ABSTRACT

NATIONALITIES OF SLOVENIA – CHANGING ETHNIC STRUCTURES IN CENTRAL EUROPE

The ethnic structure of Slovenia has in recent decades changed dramatically due to the geo-political rearrangements in Central Europe and due to the socio-economic developments in former Yugoslavia. The mixed, dark-age based ethnic pattern was at first eliminated to be replaced by a similar level of multi-ethnicity of a different origin recently. Ethnic groups of mostly Slavic (Croat, Muslim, Serb) origin have in the past couple of decades migrated to urban centers of Slovenia, thus replacing there former German and Italian minority population. Problems of attitudinal, cultural, social and linguistic nature emerge and impact the poli-structured cultural landscape of the now independent nation – state.

Slovenija se je pogosto predstavljala v svetu kot izrazito enonacionalna republika bivše Jugoslavije. Ob razpadu federalne države v letu 1991 so eksperti menili, da ji bo prav zaradi tega uspelo uspešno in brez večjih pretresov zastaviti novo politično in gospodarsko močno državo. Toda popis, ki so ga opravili v letu 1991 je postregel z nekaj presenetljivimi rezultati. Med 1 965 986 prebivalci sedaj neodvisne države jih je bilo kar 238 968 ali 12.2 % neslovenskega porekla. Ta podatek ne vključuje delavcev iz drugih območij bivše Jugoslavije, ki so na začasnem delu v Sloveniji (40 987 oseb) niti beguncev (74 432 oseb) iz predelov v katerih se spopadajo sprte strani na Balkanu (Hojnik, 1993). Etnična pomešanost je bila najbolj izrazita v mestih, kjer je prebivalo 76.4 % prebivalcev Slovenije neslovenske narodnosti. V mnogih urbanih okoljih, kot na primer na Jesenicah (37 %), v Metliki (39 %), v mestu Piran/Pirano (38 %) in Ljubljani (27 %), so že zdavnaj presegli vseslovensko povprečje deleža neslovenskega prebivalstva v urbanih okoljih (18 %). Po podatkih Slovenske narodne stranke (SNS) zasedajo pripadnih alohtonih narodnosti pomembna delovna mesta: 35 % oficirjev v obrambnih silah Slovenije in 25 % policajev bi naj bilo po njihovih navedbah neslovenskega porekla (Brilej/Kovač/Mekina, 1992).

* Oddelek za geografijo, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani, Aškerčeva cesta 2, 61 000 Ljubljana, Slovenija

Evolucija etnične strukture na Slovenskem

Slovenska plemena so pred 13. stoletji zasedla vzhodno-alpske kotline in doline na območju že razpadajočega rimskega cesarstva. Po nekajstoletni samostojnosti v okviru lastne države Karantanije so jim zavladali nemški fevdalci in jih vključili v Sveto rimsko cesarstvo. Oblast so prevzeli Habsburžani, njim so bili Slovenci podrejeni do zaključka 1. svetovne vojne. Ob razpadu Avstro-Ogrske so Slovenci glasovali za vključitev v prvo večnacionalno južnoslovansko kraljevino Srbov, Hrvatov in Slovencev oziroma Jugoslavijo. Po vojaški in ideološki zmagi partizanov Josipa Broza – Tita se je na tem ozemlju oblikovala ena izmed šestih republik južnoslovanske socialistične federacije.

Slovenci so bili v okviru Habsburške monarhije zapostavljena narodna skupnost. Prvo biblijo v slovenskem jeziku so dobili šele ob razmahu protestantizma. Nacionalno zavest so jim pomagali utrditi šele Francozi, ki so na zasedenem območju Balkana ustanovili Napoleonove Ilirske province in Ljubljano določili za sedež uprave. Ozemlja, ki jih poseljuje Slovenci so bila stoletja dolgo prva obrambna črta krščanstva oziroma katolicizma. Branila so Evropo pred islamom, ki se je kot vera Otomanskega cesarstva ohranila do današnjega dne. Prodor islama v jugovzhodno Evropo je pripomogel tudi k temu, da so se narodi pravoslavne veroizpovedi naselili v bližino in, v manjši meri, na slovensko ozemlje. Zaradi nevarnosti, ki je pretila, so oblastniki načrtno doseljevali ljudi katerim so zaupali: Benečani Italjane, avstro-ogrske monarhi Madžare in Nemce. Posledično so postale neslovenske manjšine pomemben dejavnik politike in gospodarstva v tem prostoru. Posebno močno so bile zastopane v mestih. Redkeje so narodnosti neslovenskega porekla poselile ruralna območja. Madžari in Nemci so bili obdobjno in regionalno izjema. Nemci so denimo kolonizirali nekatera gozdna, kraška in hribovska območja na Kočevskem in Škofjeloškem, pa tudi mokrotna in uravnana oziroma gričevnata subpanonskega sveta, denimo na Apaškem polju in v Prekmurju. Avstrijski popis je leta 1910 zabeležil 916 967 Slovencev (82.2 %), 106 377 Nemcev (9.6 %) in 92 188 drugih narodnosti (9.6 %), predvsem italjanskega in madžarskega porekla (Klemenčič, 1988).

Zabeležena etnična struktura se je pričela dramatično spreminjati okrog leta 1920, ko so dunajske in budimpeštanske monarhe zamenjali beograjski. Število nemškega prebivalstva je ob popisu leta 1921 upadlo za 61 %. Nazadovanje gre pripisati odselitvi upravnega osebja habsburške monarhije. Nadaljne upadanje te narodnosti med leti 1921 in 1931 za 11.7 % je posledica ukrepanj južnoslovanske kraljevine na političnem in ekonomskem področju. Nemško-avstrijsko urbano ali ruralno posest na Slovenskem so poleg Slovencev kupovali meščani Zagreba in Beograda (na primer: Bled). Pogosto je, kot na primer v Slovenskih goricah, prešla iz meščanskih v kmečke roke. Italjanska narodnost se je med obema vojnoma krepila tako po številu pripadnikov kot teritorialni razpršenosti. Italjanski državi je namreč pripadel dokajšen

del ozemlja bivše Avstro-Ogrske na katerem je prebivalo v večjem delu večinsko slovensko prebivalstvo. Razumljivo je, da se je vpliv te manjšinske etnične skupnosti ustrezno povečeval. Številni Slovenci so se iz gospodarskih in ponekod tudi političnih vzrokov bili primorani preseliti. Pogosto v Slovenijo (Prekmurje) in Južno Ameriko (Argentina).

Druga svetovna vojna je dramatično zaokrožila etnično podobo na Slovenskem. Slovenijo so si razdelile tri okupatorske uprave: nemška, italijanska in madžarska. V dogovoru med Reichom in Mussolinijevo državo je bilo načelno dogovorjeno, da se naj pripadniki nemške oziroma italijanske narodnosti preselijo na območja v okviru ustrezne nacionalne države. Na Slovenskem je to prizadelo predvsem Kočevske Nemce. Številne družine so zapustile svoja stoletna ognjišča in se odpravile v Spodnje Posavje, kjer so jim ponudili posesti Slovencev, ki so jih poprej preselili na Hrvaško, v Srbijo, in na Poljsko oziroma jih poslali v koncentracijska taborišča Auschwitz, Dachau, Mauthausen, ... Kot gozdni delavci in živinorejci se Kočevski Nemci kot poljedelci in vinogradniki v Spodnjem Posavju niso izkazali. V novem okolju se niso znašli! Mnogi so zaradi tega, pa tudi zaradi bojazni pred represalijami zmagovitih partizanov še pred koncem vojne zapustili Slovenijo. Preostale so zajeli zmagovalci, jih preselili iz kmetij v zbirališča in nekatere pobili. Posest jim je nova oblast nacionalizirala; nazadnje so deprimiranim Nemcem dali možnost, da se preselijo v nemške dežele (tudi na Koroško!). Popis leta 1948 izkazuje 1038 oseb, ki so navedle, da je njih pogovorni jezik nemški. V odnosu na predvojna leta je bil zabeležen 96 % upad te nacionalnosti.

Tabela I: Število in delež nemškega prebivalstva na Slovenskem

Območje	Leto							
	1910		1921		1931		1991	
	abs.	rel.	abs.	rel.	abs.	rel.	abs.	rel.
Slovenija	106 377	9.6 %	41 514	—	28 998	—	745	0.04 %
Ljubljana	6 742	11.8 %	1 709	2.5 %	1 729	2.2 %	90	0.03 %
Maribor	22 653	55.1 %	6 598	14.4 %	2 741	5.5 %	99	0.08 %
Celje	4 625	41.1 %	849	6.8 %	449	3.3 %	5	0.01 %
Ptuj	3 672	46.8 %	969	12.6 %	559	7.4 %	10	0.05 %
Prekmurje	4 775	5.3 %	2 541	2.8 %	1 403	1.5 %	80	0.09 %
Kočevsko	17 351	49.9 %	12 681	37.1 %	9 486	28.2 %	9	0.03 %

Isti popis navaja, da je takrat živelo na današnjem ozemlju Slovenije 21 400 Italijanov. Poseljevali so prednostno mestna območja v Istri oziroma cono B Svoobodnega tržaškega ozemlja, ki jo je upravljala Jugoslavija. Tu so bili po številu še ob naslednjem popisu leta 1953 najmočnejša narodnost (46.5 %). Londonski sporazum

leta 1954, ki je dodelil to območje v popolno upravljanje Sloveniji je zamajal trdnost italjanske nacionalne skupnosti v Koprskem primorju. Zaradi t.i. "dejavnikov odbijanja" (poteze državne uprave, komunistična ideologija, ekonomska nestabilnost, ...), ki so prizadeli predvsem bogatejše sloje prebivalstva na Slovenskem in "dejavnikov privlačevanja", ki jih je načrtno propagirala centralna rimska vlada (tržno gospodarstvo, demokracija, dobrine matične kulture, ...) se je mnogo Italijanov odločilo preseliti se. Z letom 1961 se je emigracija italjanskega prebivalstva zaključila. V 6. letih, med letom 1953 in 1961 je število italjanskega prebivalstva v Koprskem primorju upadlo za 87.9 %. Takratni popis je zabeležil le 2622 pripadnikov te narodnosti. V zadnjem desetletju je število te narodnosti v rahlem porastu – predvsem zaradi bonitet, ki jih prinaša pripadnost manjšinjski skupnosti. Številni mešani zakoni, pa tudi hrvaški priseljenci se vedno pogosteje prištevajo k tej narodnostni skupnosti. Biti priznana avtohtona manjšina pomeni imeti dostop do pestre palete šol, imeti prednost pri zaposlitvi in svobodno izražati prepričanje v politiki in kulturi (Piry& Repolusk, 1985).

Tabela 2: Število in delež italjanskega prebivalstva na Slovenskem

Območje	Leto							
	1948		1961		1971		1991	
	abs.	rel.	abs.	rel.	abs.	rel.	abs.	rel.
Slovenija	21 741	1.5 %	3 072	–	3 001	–	3 064	0.15 %
Kopersko p.	21 336	40.8 %	2 581	5.1 %	2 521	3.9 %	2 751	2.94 %
Piran/P-no	10 091	82.1 %	1 217	5.2 %	1 206	4.4 %	1 169	3.62 %
Koper/C-ia	6 843	22.3 %	833	2.9 %	877	2.5 %	1 015	2.20 %
Izola/Isola	4 402	42.8 %	531	5.7 %	485	4.6 %	567	4.10 %

Zaradi tega, ker razvoj na Madžarskem ni bil tako obetaven kot denimo na Tržaškem, kamor se je večina Italijanov iz Istre naselila, je bil upad madžarske nacionalnosti na Slovenskem mnogo bolj umirjen. Tudi tej narodnosti gre predikat "državotvorna" kar pomeni, da je priznana avtohtona na ozemlju slovenske države s čemer je upravičena do posebne zaščite. Podobno kot v Koprskem primorju je tudi na narodnostno mešanem ozemlju slovenske in madžarske narodnosti v Prekmurju dvojezičnost obvezna sestavina vseh postopkov v upravi, šolstvu, sodstvu in drugod. Tudi zaradi tega, predvsem pa zaradi na zemljo navezanega agrarnega prebivalstva, madžarska narodnost ni doživela takšnega osipa kot nemška in italjanska. Leta 1910 je bilo v Prekmurju 14 637 Madžarov. Leta 1921 je njih delež upadel na 40.1 %. Takrat je tam ob njih živelo 8469 Slovencev in 2641 pripadnikov drugih narodnosti – predvsem Nemcev (Genorio & Kladnik & Olas & Repolusk, 1985). Število pripadnikov madžarske narodnosti je ostalo od takrat dalje skoraj nespremenjeno, le v

relaciji do večinskega naroda so zaradi priselitev in naravnega prirastka Slovencev vedno skromneje zastopani. Leta 1991 je bilo v Prekmurju 7637 Madžarov oziroma komaj 8.5 % vsega tamkajšnjega prebivalstva.

Tabela 3: Število in delež madžarskega prebivalstva na Slovenskem

Območje	Leto							
	1910		1931		1961		1991	
	abs.	rel.	abs.	rel.	abs.	rel.	abs.	rel.
Slovenija	–	–	14 429	1.4 %	10 498	0.66 %	8 503	0.4 %
Prekmurje	14 637	–	14 065	15.4 %	9 899	13.2 %	7 637	8.5 %
obč. Lendava	–	–	–	–	8 115	38.9 %	6 315	24.2 %
obč. M. Sobota	–	–	–	–	1 784	3.2 %	1 322	2.1 %

Priselitve spreminjajo etnično podobo Slovenije

Objavljeni statistični rezultati in v prejšnjem poglavju obravnavana dejstva potrjujejo, da je bila Slovenija sredi petdesetih let v večji meri povsem enonacionalna republika jugoslovanske federacije: 97 % prebivalstva je bilo slovenskega po poreklu. Maloštevilne manjšine so bile romanskega in ugrofinskega porekla. Ta etnična podoba se je v naslednjih desetletjih dodobra spreminila.

Slovenija je bila vse tja do sedemdesetih let tega stoletja tudi tipična emigracijska dežela Srednje oziroma Mediteranske Evrope. Od srede preteklega stoletja dalje se je naravni prirast prebivalstva izničil zaradi selitev v tujino. Obe Ameriki, Porurje, Lorena, Štajerska in Trst so bila območja slovenskega zaposlovanja in začasnega ali stalnega bivanja.

Ponavadi so bila to tudi območja kamor so se zatekli politični migranti po obeh vojnah. Revolucionarni prehod iz monarhije v socialistično družbeno ureditev je postregel z zadnjim večjim izselitvenim valom. Za tem, predvsem po odprtju meja, so na Zahodu sprejemali v glavnem le začasno delovno silo. Slovenci so našli zaposlitev predvsem v Avstriji in Nemčiji. Intenzivna in policentrično zasnovana industrializacija ter razvoj stacionarnega in tranzitnega turizma so končno omogočili zaposlitev vsega naravnega prirastka. Za mnoga dela celo ni bilo dovolj ustrezno (ne)kvalificirane delovne sile. Zaradi tega dejstva in ker je bila Slovenija neke vrsta odskočna deska za več vrst zaposlitev v tujini (detaširani delavci) so se vanjo stekali migracijski tokovi iz drugih republik federacije. Sčasoma je bilo možnosti za zaposlitev v tujino vedno manj, zaradi česar je v Sloveniji ostajalo vedno več delovne sile in narodnosti iz notranjosti Balkana. Posledično je naravni prirast dosegel najvišjo pojovno vrednost.

Vzrokov za priselitve je bilo več. Na tem mestu omenimo le pet najbolj ustaljenih motivov oziroma razlogov:

- izstopajoča demografska eksplozija (nad 2.0 % letno) v tistem delu jugoslovanskega ozemlja v katerem je imel Islam domicilno pravico, in že stoletje dolgo upadanje rojstev slovenskega prebivalstva;
- nenaden skok iz agrarne in ruralne v industrijsko in urbano družbo v času socialistične družbene ureditve (Petrovič, 1987);
- razvoj takšnih industrijskih obratov in storitvenih dejavnosti, ki so zahtevali številčno, vendar slabo plačano in nizkokvalificirano delovno silo;
- bližina trgov Evropske gospodarske skupnosti, pri čemer je bila Slovenija ena od stopnic vertikalne in horizontalne mobilnosti za številno nekvalificirano delovno silo iz južne in vzhodne Evrope na poti vanjo. Preko slovenskega ozemlja (joint venture posli) so članice EGS plasirale zahodno blago na Vzhod (Gosar, 1991).

Sredi osemdesetih let je število alohtonega prebivalstva v Sloveniji še posebej hitro naraščalo. Večina priseljenih je izhajala iz Hrvaške ter Bosne in Hercegovine. V okviru migracijskega cikla med republikami jugoslovanske federacije in Slovenijo so se izoblikovale štiri emigracijske in imigracijske cone. Med odselitvenimi območji izstopajo:

- obmejni kraji in območja ob hrvatsko-slovenski meji;
- severozahodna območja republike Bosne in Hercegovine in vzhodno-hrvaška ozemlja, do madžarske meje;
- zahodna območja Kosova in Makedonije;
- izrazito periferna območja Srbije, predvsem njen vzhodni del.

Ne glede na dokaj jasno izraženo prostorsko diferenciacijo med območji intenzivne in manj intenzivne migracije v Slovenijo, pa je zelo težko potegniti zaključke o nacionalnem značaju omenjenih migracijskih tokov. Vemo denimo, da so med doseljenci iz območja republike Srbije nadpovprečno zastopani Albanci in Vlahi. Obenem je očitno, da se selitvenim tokovom pogosteje pridružijo prebivalci iz nacionalno mešanih območij na Hrvaškem in v Bosni (Srbi in Hrvatje). Poleg tega izrazito izstopa emigracijska komponenta v izrazito muslimanski severozahodni Bosni (Bihač, Cazin, Banja luka). Zanimivo je tudi, da je med odselitvenimi območji veliko takih, ki so bila stoletja dolgo mejna.

Selitve se ponavadi zaključijo v slovenskih mestih. Izpostaviti gre:

- obmejno območje ob slovensko-hrvaški meji in zaposlitvene centre: Lendava, Rogaška Slatina, Brežice, Krško, Novo mesto, Metlika, Kočevje, ...;
- slovensko industrijsko os s posameznimi žarišči zaposlitve tujerodne delovne sile (Jesenice, Kranj, Celje, Velenje, Hrastnik, Maribor, ...);
- Koprsko primorje in tamkajšnja industrijska centra, vključno s Portorožem;
- Osrednjeslovensko regijo z Ljubljano;

Naselitvam ne-Slovencev v navedenih mestih so botrovali predvsem dobrososedski in partnerski odnosi med določenimi območji jugoslovanske federacije. Slovenija je bila zadolžena za razvoj v slabše razvitih in gospodarsko nerazvitih območjih Jugoslavije in da posreduje lasten "know how" tamkajšnji industriji. Izrazito intenzivni so bili odnosi med Slovenijo in republiko Bosno in Hercegovino (Zenica–Jesenice) ter avtonomno pokrajino Kosovo. Centralistično državno planiranje je predvidevalo izgradnjo geostrateško pomembnih obratov ob mejah z državami EGS, NATO-pakta in EFTE oziroma v njih bližini. Bližina zahodnih trgov, a pogosto tudi varnostni razlogi so narekovali tak razvoj. V zadnjem primeru so bili na delovna mesta delegirani zaupanja vredni ljudje, pogosto neslovenske narodnosti (Brežice, Vrhnika, ...). Skladno z gospodarskim in urbanim razvojem v Jugoslaviji je naraščala potreba po proizvodih potrošniške družbe Zahoda (kooperacijske pogodbe). Potrebe rastočega jugoslovanskega trga so Slovenci poizkušali zadovoljiti s širitvijo obratov in večevanjem podružnične proizvodnje. Po eksponentni stopnji so se zviševale potrebe po energetskih virih. Nova delovna mesta v industriji in rudarstvu ter gozdarstvu so pritegnila še več neslovenskih družin v Slovenijo (primer: Šoštanj / Velenje).

Z nekajkratno rastjo mestnega prebivalstva je skladno naraščala tudi potreba po storitvenih dejavnostih v zdravstvu in turizmu. Ker gre za tradicionalno slabše plačane storitve je bila zaposlitev za avtohtone prebivalce manj vabljiva. Turistična industrija Portoroža in Kranjske gore se je razvijala tudi s pomočjo tujerodne delovne sile.

Slovenija je sčasoma postajala, vsaj do neke mere, multietnična republika jugoslovanske federacije. Pretežno slovensko–nemško–italjansko–madžarski značaj multietničnosti je zamenjala slovensko–slovanska ter slovensko–muslimanska multietničnost ob koncu 20. stoletja. Le v petdesetih letih je bila Slovenija bolj ali manj monoetnična skupnost.

Tabela 4: Narodnosti Slovenije v drugi polovici 20. stoletja

Narodnosti	1948 v %	1953 v %	1961 v %	1971 v %	1981 v %	1991 v %	leta 1991 (absolutno)
Slovenci	97.1	96.4	95.6	93.7	90.5	87.8	1 727 018
Ne-Slovenci	2.9	3.6	4.4	6.3	9.5	12.2	238 968
Italjani	1.5	0.3	0.2	0.1	0.1	0.2	3 064
Madžari	0.6	0.7	0.6	0.5	0.5	0.4	8 503
Hrvatje	0.4	1.2	1.9	2.5	2.9	2.8	54 212
Srbi	0.3	0.7	0.9	1.2	2.2	2.4	47 911
dr. Slovani*	0.1	0.2	0.4	1.3	3.4	3.2	62 242
dr. narodi**	0.1	0.5	0.8	0.7	0.4	3.2	63 035

* vklj.: Muslimani, Črnogorci, Makedonci, Jugoslovani in regionalna pripadnost

** vklj.: Albanci, Roma in 12 drugih narodnosti ter neznano

Nova multi-etnična stvarnost

Število Muslimanov se je v Sloveniji v povojnem času povečalo za 20 krat. Obenem je vsaj desetkrat porastlo število srbskega, hrvaškega in albanskega prebivalstva. Ksenofobija se je med avtohtonim prebivalstvom prav zaradi tega že povsem "udomačila". Nacionalistične izjave in izpadi niso več nobena redkost. Posebno pogoste so v zadnjem času priložnostne izjave v navezavi na dodeljevanje državljanstev. Do 1.3.1991 je slovenska vlada dodelila državljanstvo neodvisne in samostojne države 178 003 alohtonim prebivalcem Slovenije. Poprej so bili to pretežno rezidenti in državljani jugoslovanskih republik: Bosne in Hercegovine (48.6 %), Hrvaške (32.1 %) in Srbije (13.4 %) – ta vključuje tudi avtonomno pokrajino Kosovo. Le 5.9 % državljanstev so podelili ljudem, ki niso bili doma na omenjenih ozemljih. Beguncem iz v vojno vpletenih območij na Hrvaškem in v Bosni in Hercegovini državljanstva niso podeljevali. Še več: meje slovenske države so se zanje zaprle v avgustu leta 1992.

Podeljena državljanstva sovpadajo po strukturi narodnosti, z manjšimi odstopanji, tudi s strukturo alohtonega prebivalstva, ki ga je zajel popis leta 1991. Izjema je le srbska narodnost. Ta je bila pogosto zaposlena v vojaških industrijskih obratih oziroma je sestavljala glavnino profesionalne vojske poprejšnje jugoslovanske armade na območju Slovenije. Ta je v juniju in juliju leta 1991 neuspešno poizkušala preprečiti slovensko pot v samostojnost. Z odhajajočimi vojaki je Slovenijo zapustil tudi oficirski kader.

Popisni rezultati omogočajo, da Slovenijo opredelimo glede na stopnjo multi-etničnosti. Ločimo:

- ekstremno multi-etničnost (nad 25 % alohtonega prebivalstva), ki jo srečujemo v šestih (9 %) slovenskih občinah;
- povprečno multi-etničnost (nad 5 % in pod 25 % alohtonega prebivalstva), ki jo izkazuje 42 ali 64 % slovenskih občin; in
- podpovprečno multi-etničnost (pod 5 % alohtonega prebivalstva), ki jo spoznamo iz podatkov 13 občin (19 %) na Slovenskem.

Največ priseljenih iz drugih republik bivše federacije je našlo zaposlitev in stanovanje v Ljubljani. V glavnem mestu prebiva 60 566 prebivalcev neslovenskega porekla. S tem številom, ki je okroglo petina mestnega prebivalstva, se Ljubljana uvršča med prvih deset mest z multi-etničnimi značilnostmi v Sloveniji. V mestnem območju izstopa glede na te karakteristike predvsem občina Ljubljana-Moste-Polje. Delež priseljenega in neslovenskega prebivalstva je v nekaterih drugih mestih in območjih še višji. Posebno izstopajo občine Jesenice, Velenje, Piran/Pirano, Koper/Capodistria in Izola/Isola.

V Sloveniji je 325 krajev ali 5.6 % vseh v katerih prebiva več kot 10 % neavtohtonega prebivalstva. Med njimi je več kot 100 naselij (točneje: 102!), – predvsem

so to občinska in industrijska središča – kjer delež alohtonega prebivalstva presega 25 odstotkov. Podrobnejša analiza pove, da sestavljajo Hrvatje pretežni del alohtonega prebivalstva v vzhodni, torej tudi severovzhodni in jugovzhodni Sloveniji. Srbi so po številu in deležu druga najmočnejša etnična skupina (za Slovenci ali Italjani) v zahodnem delu države in Ljubljani. V industrijskih in rudarskih središčih Osrednje Slovenije prevladujejo med neslovenskimi narodnostmi Muslimani, ki jih, predvsem ob tranzitnih poteh in v turističnih središčih, dopolnjuje ali nadomešča albanska narodnost.

Tabela 5: Etnična struktura v izbranih mestih Slovenije leta 1991

Mesto	tip	priseljeno neslov. preb.		Hrvati v %	Srbi v %	dr. Slov.* v %	drugi** v %
		abs.	v %				
Ljubljana	A	60 566	22	17	29	29	25
Maribor	B	14 478	14	30	20	27	22
Celje	B	7 229	18	23	26	20	31
Kranj	B	8 049	22	12	32	32	24
Novo mesto	B	3 871	17	26	23	22	29
Koper/C-ia	B	6 974	28	28	19	29	24
Jesenice	C	7 011	37	9	19	61	11
Tržič	C	1 218	29	27	21	34	18
Velenje	C	7 815	29	25	21	41	13
Portorož/P.	D	2 261	27	34	13	17	36
Kranjska g.	D	331	21	23	25	25	27
Rog.Slatina	D	925	19	71	9	8	12

* vklj.: Muslimani, Črnogorci, Makedonci, Jugoslovani in regionalna pripadnost

** vklj.: Albanci, Roma in 12 drugih narodnosti ter nezna

A = državno središče, B = regionalno središče, C = občinsko središče, D = turistično središče

Dvoje, po strukturi gospodarstva in, posledično po prebivalstveni sestavi značilnih območij je potrebno še posebej izpostaviti. Imigracijski val je najpoprej pljusnil v občine s pretežno industrijsko in rudarsko tradicijo nato pa je zajel še območja ob slovensko-italjanski meji, ki so bila obenem stičišča tranzitnih poti in ekonomij dežel Evropske gospodarske skupnosti in Vzhodne Evrope ter obenem tudi mediteranska turistična destinacija. V vseh občinah prvega tipa se je prebivalstvo po letu 1945 podvojilo. Zaradi širjenja metalurške proizvodnje ali intenzivnejšega rudarjenja se je delež priseljenega neslovenskega prebivalstva sorazmerno povečeval. Danes predstavlja v glavnem vsaj 1/4 tamkajšnjega prebivalstva. V omenjenih urba-

nih središčih je muslimanskega prebivalstva v primerjavi z letom 1953 kar 32 krat več. Število srbskega prebivalstva je naraslo za deset krat, medtem ko se je število prebivalstva drugih narodnosti počasneje spreminjalo, a je vendar izkazovalo vsaj 5 kraten porast. Neslovenske narodnosti so podvajale svoje prisotnost na slovenskem ozemlju prav vsako desetletje, Slovenci pa so v povprečnem povojnem desetletju povečevali svoje število le za 10 odstotkov.

Zelo impresivne so bile spremembe v prebivalstveni sestavi ob Jadranu. Tu je italijanska narodnost izgubila večino svoje posesti in vpliva. V pokrajini le še poredko spoznavamo nekdanjo identiteto in kulturo beneške republike. Italijansko prebivalstvo je že kmalu po eksodusu v petdesetih letih nadomestilo slovensko in hrvaško iz kraške notranjosti. Kasneje so prebivalstveno sliko dopolnili še doseljenci iz bolj oddaljenih območij bivše Jugoslavije: iz Bosne, Kosova in Makedonije. Kljub izgubi italjanskega prebivalstva je Koprsko primorje posledično izkazovalo 10 % demografsko rast vsako naslednje desetletje. Slovenci niso le zapolnili migracijskega salda, temveč so, skupaj z Hrvati, Muslimani in Albanci potrojili lastno prisotnost na tem ozemlju. V prid takemu razvoju je bila predvsem politika slovenske vlade, ki je podpirala izgradnjo industrije in gradila s koprskim pristaniščem in portoroškim turizmom slovenski most v svet. To območje prištevamo med najbolj razvita območja Slovenije.

Manj uspešno je bilo demografsko prestrukturiranje na Kočevskem, ki je med in po vojni izgubilo večji del avtohtonega nemškega prebivalstva. Slovence gorska, kraška in gozdna območja niso kaj posebno privlačila. Posebno pa ne ruralne naselbine, ki so jih zapustili Nemci. Namesto njih so kot sezonski delavci, kasneje pa tudi za stalno nekatera območja Kočevskega poselili Hrvatje. Velik del ozemlja že pol stoletja prerašča gozd.

Sredi devetdesetih let je Slovenija ponovno multi-etnična. Slovenci živijo z ramo ob rami s pretežno hrvaškim, srbskim, muslimanskim in albanskim prebivalstvom, ki se je sem doselilo v zadnjih treh desetletjih. Napor mlade države so usmerjeni v to, da bi uveljavila principe multietnične tolerance, sožitja in solidarnosti, ki so sestavni del vsake pravne in demokratične države.

Literatura:

- Brilej, R., Kovač, S., Mekina I. 1992: Proletarci Dežele, vzdržite se!, Mladina 51, 14–18, Ljubljana.
- FNRJ – Savezni zavod za statistiku, 1960: Popis stanovništva 1953, Starost, pismenost i narodnost, Beograd.
- Genorio, R., Kladnik, D., Olas, L., Repolusk, P. 1985: Narodnostno mešano območje v Prekmurju, The Nationally Mixed Area in S.R. Slovenia: Prekmurje, Slovene Istria, Geographica Slovenica 16, 15–43, Ljubljana.

- Genorio, R., Klemenčič, V., Stergar, A. 1983: Vprašanja okrog interpretacije rezultatov jugoslovanskega popisa po narodnosti leta 1981, Razprave in gradivo 16, 147–156, Ljubljana.
- Gosar, A. 1991: The Nature and Impact of Yugoslav Migration Streams to Slovenia, Transactions of the Missouri Academy of Science, 21–27, Rolla, Mo.
- Hojnik, Ž. 1993: Slovensko državljanstvo je dobilo 178.000 ljudi, Delo 46, 11, Ljubljana.
- Ilešič, S. et al. 1937: Krajevni leksikon Dravske banovine, Ljubljana.
- Jakoš, A. 1988: Spremembe v gibanju prebivalstva po naseljih SR Slovenije v obdobju 1961–1986, Geografski vestnik 60, 53–62, Ljubljana.
- Jordan, P. 1989: Gastarbeiter im eigenen Land, Oesterreichische Ost- und Suedosteuropa Hefte, 683–714, Wien.
- K.K. Statistische Zentralkommission, 1918: Spezialorts-repertorium fuer das Oesterreichisch – Illyrische Kuestenland, bearbeitet auf Grund der Ergebnisse der Volkszaehlung von 31.12.1910, Wien.
- Klemenčič, V., Gosar, A. 1978: Le Migrazioni quale Fattore di Cambiamento delle Strutture Demografiche e Spaziali, L'Esempio della Slovenia, Italiani in Movimento, 141–151, Pordenone.
- Klemenčič, V. 1986: Italjansko prebivalstvo na narodnostno mešanem ozemlju na Koprskem V SR Sloveniji, Geografski obzornik 33, 2–3 p. 96–101, Ljubljana.
- Klemenčič, V. 1988: Die Deutschen in der Statistik des jugoslawischen Slowenien zwischen den beiden Weltkriegen, Geschichte der Deutschen im Bereich des heutigen Slowenien 1848–1941, Schriftenreihe des Oesterreichischen Ost- und Suedosteuropa Instituts 13, p. 241–247, Muenchen.
- Klemenčič, V. 1991: Spreminjanje nacionalne strukture prebivalstva Jugoslavije v novjšem obdobju, Geografija v šoli I, Zbornik referatov permanentnega izobraževanja, 7–22, Ljubljana.
- Kokole, V. 1986: Migracije v SR Slovenijo iz drugih republik in narodnostna sestava njenega prebivalstva, Geografski vestnik 58, 13–25, Ljubljana.
- Mežnarič, S. 1986: Bosanci – a kuda idu Slovenci nedeljom, krt: 34, Ljubljana.
- Petrovič, R. 1987: Migracije u Jugoslaviji, (prema kartama Zorana Tošića), Istraživačko izdavački centar SSO Srbije, Beograd.
- Piry, I., Repolusk, P. 1985: Narodnostno mešano območje v Slovenski Istri, The Nationally Mixed Area in S.R. Slovenia: Prekmurje, Slovene Istria, Geographica Slovenica 16, 45–73, Ljubljana.
- Puc, J. 1992: Narodnostna sestava Slovenije po popisih 1971, 1981, 1991, Seminarsko delo, Ljubljana.
- Republika Slovenija – Popis 91, 1992: Prebivalstvo po narodnostni pripadnosti, Print 1-1-03., Ljubljana.

SFRJ – Savezni zavod za statistiku, 1967: Popis stanovništva 1961, Vitalna, etnička i migraciona obeležja, Beograd.

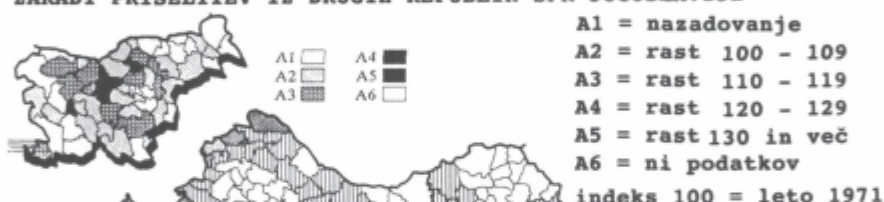
SFRJ – Zvezni zavod za statistiko, 1974: Popis prebivalstva in stanovanj 1971, Prebivalstvo, etnična, prosvetna in ekonomska obeležja prebivalstva, Beograd.

SFRJ – Zvezni zavod za statistiko, 1982: Popis prebivalstva 1981, Naselja SR Slovenije: Tabela 1-1-3, Prebivalstvo po narodnosti, Ljubljana. (microfish)

Šifrer, Ž. 1069: Prebivalstvo naselij 1869–1969, I / II, Ljubljana.

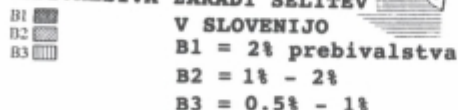
Slika 1: SELITVE V SLOVENIJO - EMIGRACIJSKA OBMOČJA V SFR JUGOSLAVIJI IN IMIGRACIJSKA V REPUBLIKI SLOVENIJI

A. SLOVENIJA, 1971 - 1991: PORAST NESLOVENSKEGA PREBIVALSTVA ZARADI PRISELITEV IZ DRUGIH REPUBLIK SFR JUGOSLAVIJE

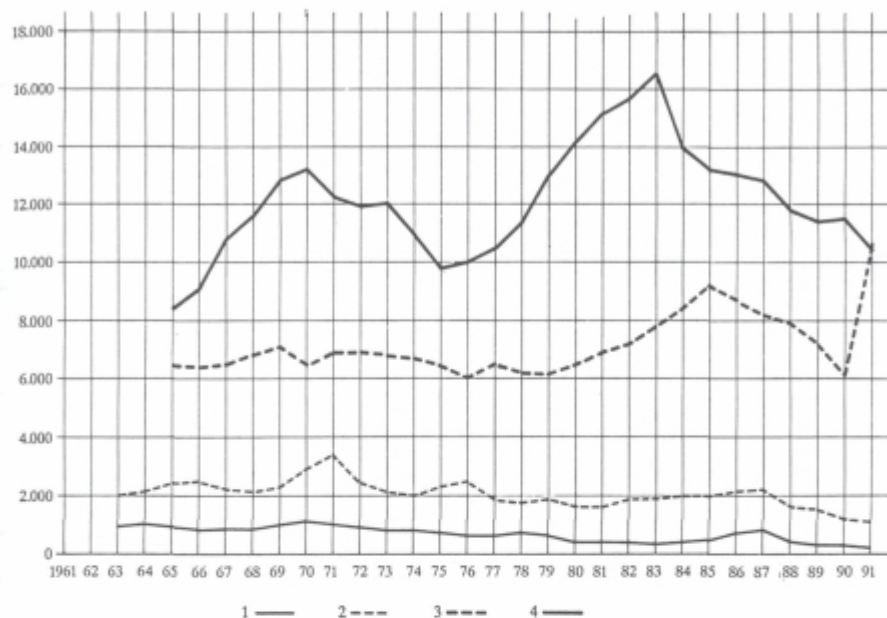

B. SFR JUGOSLAVIJA

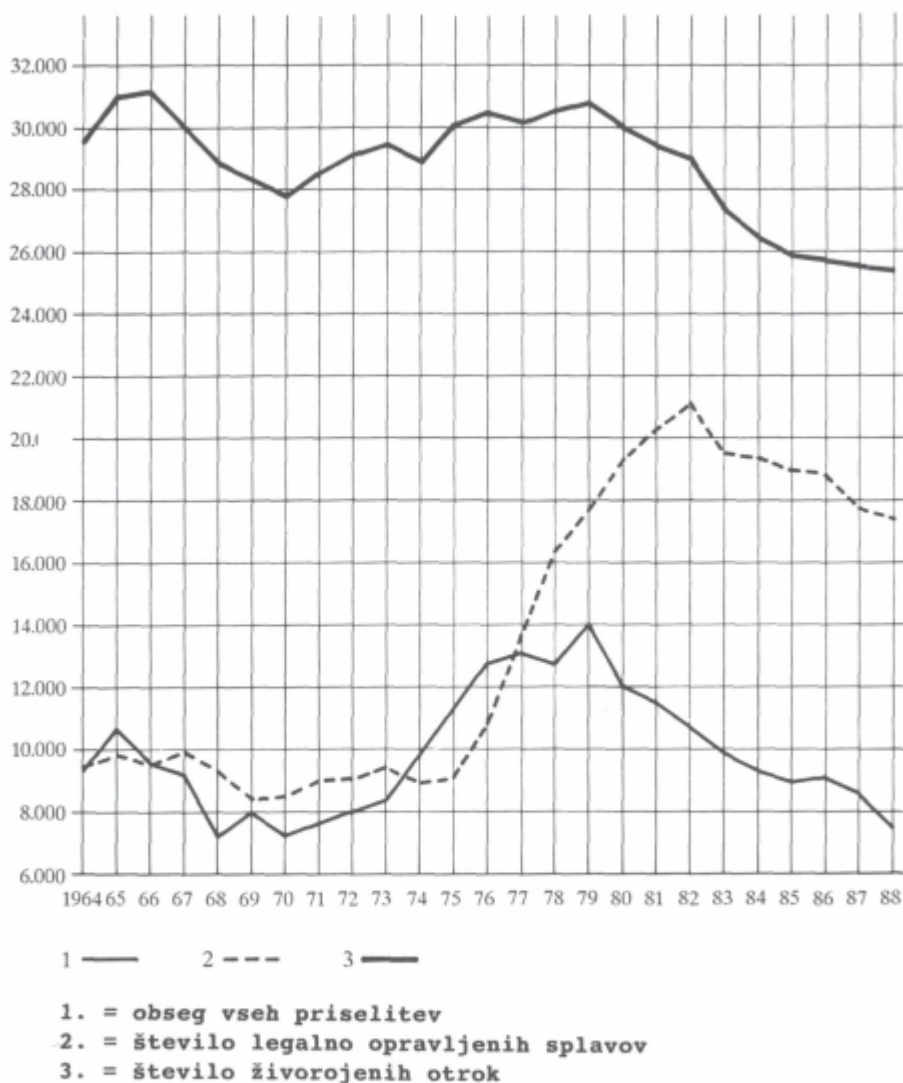
NAZADOVANJE ŠTEVILA PREBIVALSTVA ZARADI SELITEV V SLOVENIJO

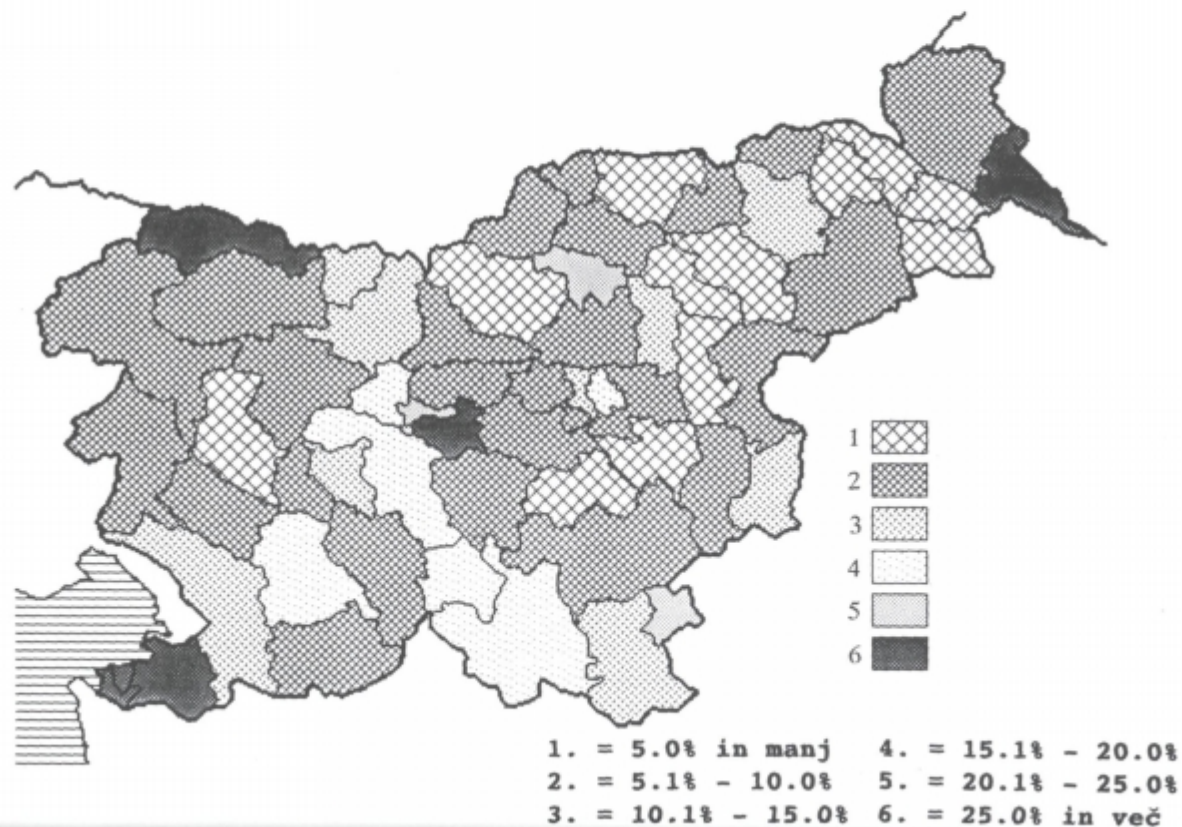
Slika 2: SLOVENIJA - SELITVENE ZNAČILNOSTI 1961 - 1991

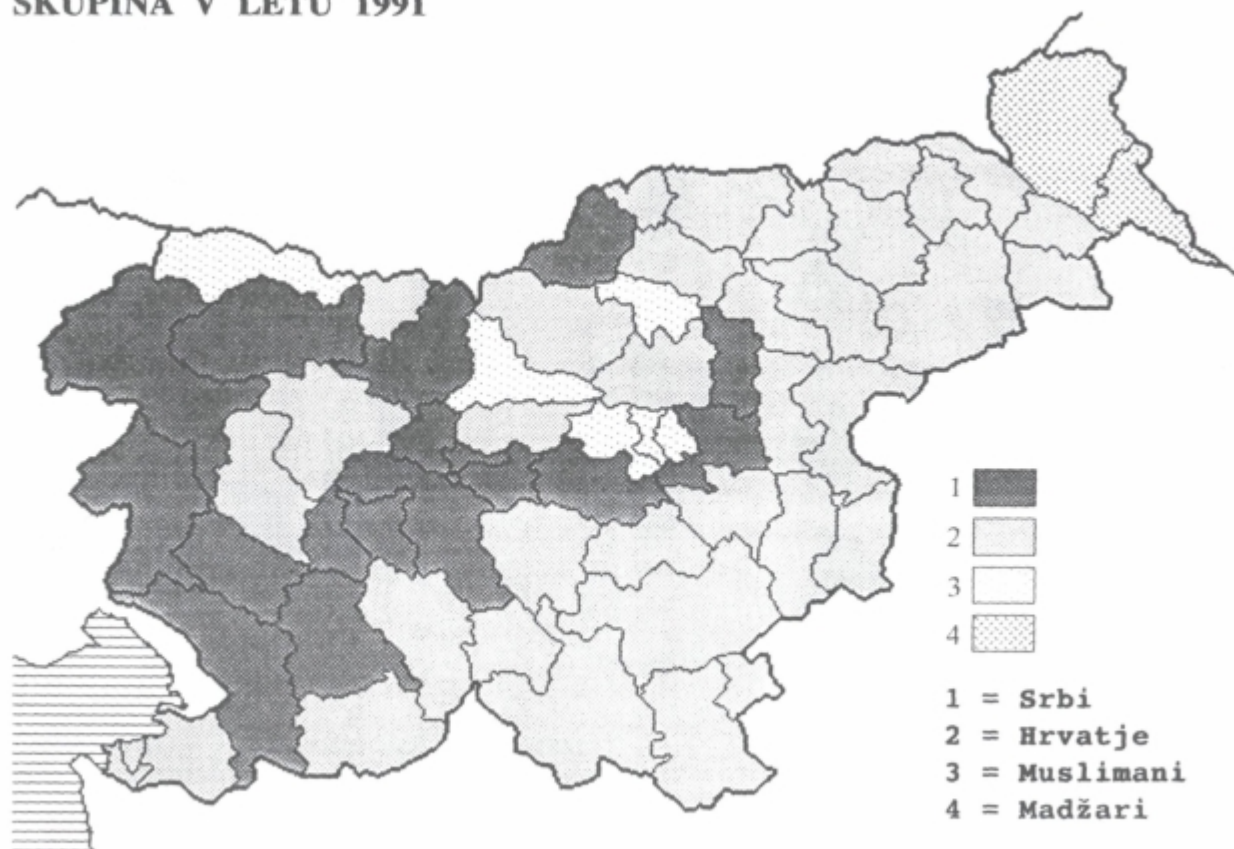
- 1 = priselitve iz tujine
 2 = odselitve v inozemstvo
 3 = emigracija v druge republike SFR Jugoslavije
 4 = imigracija iz republik SFR Jugoslavije

Slika 3: SLOVENIJA - PRISELITVE IN PRIRAST PREBIVALSTVA

**Slika 5: SLOVENIJA - DELEŽ NESLOVENSKIH NARODNOSTI
LETA 1991**

Slika 6: SLOVENIJA - DRUGA NAJMOČNEJŠA NARODNOSTNA SKUPINA V LETU 1991

Slika 7: SLOVENIJA - STRUKTURA ALOHTONEGA
PREBIVALSTVA V IZBRANIH MESTNIH NASELJAJ

